

Postmodernitatea erlijiosoa ote da? José María Mardonesen ikuspuntua

LUZIO URIARTE

Teologian doktorea eta Soziologian lizentziaduna, eta Teologia Fakultateko irakaslea Deustuko Unibertsitatean

Postmodernitatearen inguruan artikulu pare bat agertu berri dira *Jakinen* orrietan, biok Iraitz Urkulok idatziak; lehenengoan, postmodernitatearen planteamendu filosofikoei buruz ari zen eta bigarrenak, berriz, euskal narratiban filosofia horren eragina jorratzen zuen¹. Gogoeta horien egileak ondo asko aipatzen duenez, aroaren izena lauso samarra da, bizitzaren alde asko ukitzen dituelarik, postmodernitatea arnasten dugun airea bezalakoa baita gaur egun: giro horrek inguratuta gaudela, gure bizi guztiari eragiten dio.

Artikulu hau postmodernitatearen beste alde bat ukitzera dator: erlijioarekin duen lotura. Badakigu gure pentsamendu modernoaren ingurumarian agertu den filosofia korronte berri bakoitza erlijioarekin oso kritikoa izan dela gehienetan. Postmodernitateak ere, kritikaren kritika izanik, erlijioari buruzko planteamenduen txikizioa adieraziko zuela espero genezakeen eta, agian, genezake. José María Mardonesek —bai gaur eguneko pentsamenduan, bai erlijioari buruzko gogoetan, aditu ezaguna eta onartua²— arretaz ikeritu du erlijioaren eboluzioa postmodernitatearen giroan. Artikulu honetan, hain zuzen ere, postmodernitatearen eta er-

lijioaren arteko harremanak direla-eta, pentsalari horren gogoetak aurkeztu nahi ditugu, gure testuinguru sozialean eta kulturalean iradokitzaileak izan daitezkeelakoan.

Postmodernitatearen testuinguruan erlijioaz pentsatzean, Mardonesek elkarrizketaren metodoa jarraitzen du, postmodernitateko pentsalari nagusien planteamenduekin topo eta hitz eginez. Orri hauetan elkarrizketa horren fruitua eskainiko dugu, hurrengo pausoak emango ditugula: lehenengo eta behin, elkarrizketa horren testuinguruko zenbait zehaztapen aurkeztuko ditugu; bigarrenik, Mardonesek azpimarratzen dituen ideiak edo puntuak identifikatuko ditugu; hirugarrenik, gure teologoaren ikuspuntu kritikoa jasoko dugu; eta, azkenik, gogoeta horien ibilbidea gure balorazioarekin amaituko da.

Elkarrizketaren testuinguruak

Testuinguruari eskainitako lehenengo parte honetan, postmodernitateari buruz Mardonesek idazten duenaren berri emango dugu, baita korrante horretan aukeratzen dituen mintzakideak ere. Horrekin batera, elkarrizketa hau ehuntzerakoan, gure autoreak dituen zenbait arrazoiren eta galderaren berri emango dugu.

Lanaren aurkezpena eta mintzakideak

Mardones 80ko hamarkadaren amaieran hasten da idazten postmodernitateari buruz, eta bere lehenengo bi lanak 1988koak dira: *Postmodernidad y cristianismo. El desafío del fragmento* izeneko liburua lan sistematikoa eta sendoa da; *El desafío de la postmodernidad al cristianismo* deritzona lan dibulgatzailea. Hirugarren liburua, *Postmodernidad y neoconservadurismo: reflexiones sobre la fe y la cultura* delakoak, alegia, postmodernitatea modernitatearen eremuan jartzen du; hau da, Mardonesek tesizat planteatzen du postmodernitatea modernitatearen inguruan egiten diren interpreta-

zioetako bat dela. Horrez gain, hainbat argitalpenetan sakanatuta, beste testu eta gogoeta asko plazaratu ditu.

Nietzsche eta Heidegger filosofoak nahitaezko erreferentziak dira pentsalari postmodernisten artean, modernitatearen kritiko bi handi horiei postmodernitateko ordezkari guztiek modu berean jarraitzen ez badiete ere. Oro har, ondoan aipatzen ditugu Mardonesek kontuan hartzen dituen pentsalariak, nahiz eta horietako bakoitzak pentsamendu-bilakaera berezia izan: R. Rorty, P. Sloterdijk, R. Böhme, J. Baudrillard, X. Rubert de Ventós, J. Derrida, G. Deleuze, G. Lipovetsky, J.-F. Lyotard, G. Vattimo, A. Gargani eta V. Vitiello.

Hasieran, hots, postmodernitatearen jaiotzan, Frantziako pentsalari postmodernistek berebiziko eragina izan zuten, nahiz eta, hasiera-hasieratik, beste herrietan ere pentsalari postmodernistak egon. Frantziako intelektual postmodernisten andana ezaguna da —Lyotard, Derrida, Deleuze, Baudrillard, Lipovetsky—, eta Mardonesek askotan egiten du horien aipuren bat. Talde horrek aurreneko abiapuntua du filosofo berrien mugimenduan, 70eko hamarkadan Frantzian sortzen den mugimendu kritiko eta bitxian. Giro intelektual horretan hasi ziren astintzen geroxeago etorriko ziren postmodernitatearen hainbat gai eta ikuspuntu, modernitateari kontrapuntu egiten zietenak. Frantziatik kanpo, Mardonesen ustez, Italiako Vattimok aipu berezia merezi du, eta garrantzia izango du gure ikerlariaren gogoetetan. Gehienbat, marraztutako testuinguru horretan, postmodernitate intelektuala erreakzio bat da, modernitatearen kontrako erreakzioa.

Mardonesek berak aitortzen duenez, bere gogoetak Lyotarden eta Vattimoren lanetan oinarrituta daude, batez ere; Rortyren eta Sloterdijken ekarpenak ere kontuan ditu, baina beste bienak baino gutxiago. Aukera hori egiteko gure autoreak zer irizpide erabili dituen ere adierazten digu: batetik, postmodernitateko pentsalarien artean ordezkari onak izatea; bigarrenik, hainbat eztabaida korapilatsuren azpiko arazoak azaltzeko, argiak izatea; azkenik, Espainiako

gaurko pentsalarien artean eta espainieraz idazten den literaturan eragina edukitzea.

Esandakoaz gain, postmodernitatearekin Mardonesek zabaldu nahi duen elkarrizketa ondo kokatzeko, beste bi gako aintzat hartu behar ditugu. Lehenengoa da Mardonesen pentsamendu sozialaren erreferentzia nagusia: Frankfurteko Eskolaren gogoeta. Bigarren gako, berriz, Mardonesen tradizioa kristautasunean kokatuta egonik, kristautasuna bera da pentsalariaren kezka nagusia, lerro eta gogoeta gehien azpiko galderei eragiten diena. Berak bereganatu duen fede-bizipenean murgilduta, kulturen agertzen diren pentsamendu-korronterik inportanteenekin harreman eta elkarrizketa sakona zabaldu nahi du.

Mintzatzeko arrazoiak eta azpian dauden galderak

Postmodernitatea modan dago 80ko hamarkadaren amaieran, gero eta ezagunago eta zabalduagoa delarik; moda horren azpian ezkututzen den mamiak atentzioa ematen dio gure autoreari. Mardonesek susmatzen du mami hori mendealdeko gizarteari buruzko diagnostiko batekin lotuta dagoela eta, ondorioz, modernitatearen ebaluazio bat dela nolabait. Horrez gain, moda horretan parte hartzen duten pentsalariak eta, bestaldek, aro berriaren iturrian dauden pentsalari aipatuak —gehienbat, Nietzsche eta Heidegger— oso esanguratsuak dira Mardonesen ustez; horrenbestez, pentsamendu iradokitzaile baten aurrean gaudela sumatzera eramaten gaitu testuinguru horrek.

Oinarri guztiari uko egin eta baldintzarik gabeko *desmitifikazioa* gauzatu nahi duen postmodernitateak errotikako ateismo nihilista dakarrela eman lezake. Hori horrela, azpian sortzen diren berehalako galderei heltzea premiazkoa da gure teologoarentzat: kristautasunak badauka aukerarik postmodernitatearekin mintzatzeko? Postmodernitateak egiten duen erlijio-kritikak lagundu lezake kristautasun garbiagoa eta benetakoagoa lortzen? Postmodernitatearen

ateismoa kristau fedearen etsai amorratua da? Bateriaezina ote da Jesukristoren Jainkoarekin? Postmodernitatearen sentiberatasunean, diskurtso teologikoak zer dauka ikasteko? Galdera horiekin guztiekin batera eta elkarrizketa horren ingurumarian, zeintzuk dira kristau teologiaren mugak? Zeri ezin diezaioke uko egin kristau teologiak?

Postmodernitatearen aurkezpena, Mardonesek ikusten duen bezala

Mardonesen postmodernitateari buruzko ikuspegia laburbiltzea da ondorengo lerroen helburua. «Postmodernitate» hitzaren erabilerak azalpen labur baten beharra dauka, nahiko bitxia baita; hori da lehenengo pausoan jorratuko duguna. Aro honen sorrera dela eta, gure autorearen tesia aurkeztu ondoren —bigarren pausoan—, postmodernitateak erakusten dituen zenbait ezaugarri aletuko ditugu. Azkenik, laugarren pausoan, postmodernitateak erlijioarekin erakusten duen lotura jasoko dugu.

Hiztegiari buruzko ohartxo

Ohar bat egin behar dugu hiztegiari buruz. Aro hori izendatzeko erabiltzen den terminologia ez da guztiz finkoa; aitzitik, jatorriz nahiko anbigua ere bada. Lyotardek dio berak hartzen duela postmodernitate hitza garaiko italiar arkitekturatik eta Ipar Amerikako literatur kritika korrante batetik³. Lyotardek argi dauka izen faltsu bat dela edo ezizen bat. Gainera, badaki hitza bera kontraesankorra dela, zeren eta modernitate hitzak oraina adierazten baitu, eta, ondorioz, orainaren ondoan datorrena beste orain bat izango da, eta ez «post-oraina». Vattimok, bestaldetik, postmodernitate hitzak berak dakarren kritika azpimarratzen du, hots, modernitatearekiko jarrera kritikoa⁴.

Postmodernitate hitzaren grafiaz ere badago zer esan, modu ezberdinetan aipatzen baita. Autore batzuek «t»z idaz-

ten dute, beste batzuek «t» gabe. Batzuek postmodernismo hitza nahiago dute; Mardonesek, berriz, *postmodernitate* hitza aukeratzen du gehienbat. Badirudi «-ismo» atzizkiak kutsu negatiboa ematen diola adierari; ostera, espainierazko «-dad» atzizkiak edo euskarazko «-tate» atzizkiak ezaugarri positiboa azpimarratzen dute. Beraz, badugu susmorik esateko Mardonesen hitz-aukeran balio-aukera bat dagoela, hots, begirunez eta jarrera positiboz aztertu nahi duela korronte berria.

Etimologiak etimologia eta izenak izen, postmodernitatea, esan dezagun aurrera egin baino lehenago, jarrera bat da, bizitzeko jarrera; horrenbestez, bizitzan kokatuta egoteko modua da: bizitza bizitzeko modu bat.

Jarrera horri testuingurua emateko, 80ko hamarkadara joan behar dugu; hamarkada horretan kaleko giroa eta ardura aldatzen hasten da; lehengo giroa, idealez arduratuta zegoena, helmuga handien alde lan egiteko prest zegoen belaunaldia, desagertuz doa eta beste haize bat atzematen da. 80ko hamarkadako gazteei so egiten bazaie, gizartea aldatzeko ideal handiak, xarma galduta, ikusezin bihurtzen dira belaunaldi berriarentzat, nolabait. Bestelako ardurak sortzen dira. Ardura berrien artean, gorputza erdi-erdian dago: gorputza eta bere estetika; gorputza, osasuna eta osasunarekin lotuta dauden atal guztiak —kirola, elikadura, lasaitasun-ariketak—; gorputzaren zainketari eskaintzen zaion arreta berezia. Estetikarekin oso lotuta, janzkera dugu; janzkeraren estilo barrokoa, eredu klasikoak apurtzen dituen. Horri esku emanez, janzkera-moden eragina.

Modernitatearekiko lotura eta etendura

Mardonesek, postmodernitateko pentsalarien lanak irakurtzetik, ondorio orokor bat ateratzen du, bere lan-hipotesi bihurtzen dena: postmodernitatea modernitatea bera da. Modernitateak bere mitoak garatzen dituenean, muturre-raino eramatean, modernitateak bere (auto)iruzurrarekin

topo egiten du; hain zuzen ere, kontzientzia horixe bera da postmodernitate. Horren harira, postmodernitateak egiten duena soila da: modernitatearen joera bere azken sustraie-tara eraman. Aieneka ibili gabe, zentzurik, baliorik, oinarri-rik gabeko errealitatean kokatu eta bizi behar dugula onar-tzean datza postmodernitateak egiten duen aukera. Postmo-dernitateak alde askotan eta aldi berean erasotzen dio mo-dernitateari: ezagutza, etika, estetika eta politika.

Orain, modu sinbolikoan esanda, postmodernitatea mo-dernitateak gauzatzen duen sekularizazioaren sekulariza-zioa da, hots, bigarren sekularizazio bat. Zertan datza hori? Modernitateak mito erlijiosoak gainditzeko desira erakutsi arren, bera ere mitoz eta narrazio handiz josirik dago. Mo-dernitateak bere narrazioa(k) arrazoian oinarritu nahi d(it)u, baina, berez, arrazoimenetik harantzago daude modernita-tearen narrazio fundatzaileak. Hor ditugu askatasuna, zu-zenbidea, elkartasuna edo beste hainbat narrazio, adibide gisa. Postmodernitateak amets horietatik esnatu eta urrun-du nahi du; modernitateak jartzen dituen mitoen orde, ez du beste mitorik garatu nahi; mito guztiak gainditu nahi di-tu. Modernitatearen planteamenduak munduak zentzu bat daukala onartzea eskatzen du, eta hori da, hain zuzen ere, postmodernitatean zalantzan jartzen dena. Zentzu horretan inportantea da gorago egindako baieztapena, hots, postmo-dernitatea bigarren sekularizazio bat dela.

Gauzak horrela planteaturik, erlatibismoa eta eszeptizis-moa postmodernitatearen nahitaezko kideak izango dira bere bidaian; erreferentziak galtzen dira, helburu kolektiboek ez daukate zentzurik; zentzu orokor bat bilatzea ahalegin zapuztua da, zeren eta gure arrazoinamendu-gaitasunetik kanpo baitago. Izan ere, arrazoinamenduaren bide horreta-tik abiatzen garen bakoitzean, amets baino ez dugu egiten, eta, gainera, gaiztoak diren ametsak, azken batean; gure ametsak lokamuts bihurtzen dira, batez ere behin betiko helburuak asmatzen ditugunean, ezen, helburu infinitu ho-rien izenean, sekulako basakeriak egiten baitira gizakiaren

historian. Eta modernitatearen izenean egiten diren txiki-zio horiek ez dira kasualitate hutsa, baizik eta helburu absolutu horien ondorioa; eta, azken batean, astakeria horiek legitimatu egiten ditu. Hori dela eta, narrazio handi horiek botere nahiaren alibi baino ez dira.

Hori horrela, mundua mugatua dela onartzean datza bidea; beraz, gizakiak bere burua zatian kokatu behar du; osotasuna gizakiarentzat ezina delarik, bilatzen duenean, ondorioak oso dramatikoak dira; mundua zatikaturik dago eta puskan bizitzen ikasi behar du, une bakoitzak ematen duena onartuz, egoera bakoitzak dakarkiona hartuz, beste itxaropenik gabe.

Hortaz, postmodernitateak planteatzen duen arazoa ez da kokatzen besterik gabe ezagutzaren eremuan, bestelakoetan baino: etika, estetika eta politikaren eremuetan guztiz sartuta dago. Azken batean, modernitatearen azpisistemak —ekonomikoa, politiko-administratiboa eta kulturala— dira gizadia egoera larri honetara ekarri dutenak, eta, hortaz, zibilizazio-krisia sorrarazi.

Ilustrazioaren ideal handiak —askatasuna, senidetasuna, berdintasuna, razionaltasuna, bizitza zoriontsua, eta abar— ekonomia kapitalistaren balioen menpean jarri dira. Modernitatea bilakatu den bezala kontuan izanik, bultzatu den helburu nagusia ekonomikoa izan da, eta helburu horretan aukeratu eta indartu diren balioak begi-bistan daude: funtzionalitatea, eraginkortasuna, hierarkizazioa, lehiakortasuna, errendimendua eta diziplina. Balio horien arabera antolatuta da mendebaldeko gizarte modernoa. Planteamendu horren uberan, gauzak edukitzea —gauzen jabea izatea, jabeago pribatua— baliorik inportanteenetakoa bihurtu da. Edukitze hori izatearen gaintetik gailentzen da. Gizakia ekoizle eta kontsumitzaile bihurtzen da, merkatuan zenbaki bilakatzen da, dena zenbatzen baita —zenbatu ezin daitekeena, logika horretan, ikusezina da, baliorik gabekoa.

Sistema ekonomiko kapitalista horri lotuta, sistema administratiboa agertzen da: burokrazia, estatu modernoa ezau-

garritzen duen antolamendua. Ekonomiaren eta burokraziaren logika aipatzen dugunean, mendebaldean gauzatu den modernitatearen bihotzean gaude. Abantailak abantaila, postmodernitateak gogoratzen digu logika horrek desiragarriak ez diren zenbait ondorio ekarri dituela. Horien artean, Mardonesek bi azpimarratzen ditu: batetik, bizitza publikoaren eta bizitza pribatuaren arteko etendura; eta, beste aldetik, giza harremanen kolonizazio teknikoak. Lehenengo ondorioari eutsiz, kontuan izan behar dugu bizitza publikoaren kudeaketa, oso konplexua denez gero, ez dela batere gardena herritarrentzat eta, ondorioz, herritar arruntak mundu pribatura ihes egiten duela. Horrenbestez, egoera hori alienazio-egoera bat da. Bigarren ondorioari helduz, giza harremanen mundua, berez elkarriketari dagokion logikaren arabera funtzionatu beharko lukeena, logika teknikoak gero eta kolonizatuagoa da.

Sistema kulturalari dagokionez, modernitatea mundu-ikuskerak batuaren mina da, errealtatearen interpretazio bakarra ahalbidetzen duen *Weltanschauung* delakoaren bila dabil. Erljioa bazterturik, razionaltasunean bilatu du batasun horri, razionaltasun positibistan batez ere; modernitatearen bilakaerak, ordea, ondo asko erakutsi du arrazoi positibistak ezin dezakeela mundu-ikuskerak bateratua eta osoa eskaini. Postmodernistak arrazoi-aniztasun horretan jaio dira eta eroso sentitzen dira. Ez dute ikusten zertarako egin arrazoi ezberdinen arteko elkarriketa. Hemen ere, sekularizazioaren sekularizazioa bultzatu nahi dute. Razionaltasuna anitza da, eta aniztasun horri hizkera-aniztasuna dagokio. Hizkera-aniztasun horrek adierazten du mundua zatikaturik dagoela, oinarrizko batasunik ez dagoela gure esku.

Izan ere, postmodernitateak, modernitateak ekarritako kontraesanen berri emanez eta modernitatearen zoru berebean egonez, beste jarrera bat garatu nahi du, eta jarrera horretan agertzen da etendura. Modernitatearen arrazoiak mundu trinko eta ziur bat eraiki nahi du eta bertan bizi; horretarako gizakiak daukan bitartekorik inportanteena arra-

zoimena da: horretan oinarritu behar du bere benetako askapena eta aurkitu bere zoru finkoa. Baina modernitatearen arrazoiaren eraikuntzak bere mugak erakusten ditu berehalaxe, errealitate guztia arrazoimenaren bitartez finkatu beharrean, ustekabeko fenomenoak agerrarazten baitu: ez-ziurtasuna. Ziurtasuna bilatzen duen modernitateak, azkenean, ziurgabetasun-egoera eraginez, bere paradoxetako bat erakusten du: oinarri finkoa bilatuz, inolako oinarriren gabeziarekin topo egiten du. Paradoxa horrek zabaltzen dituen kritikarako ateak postmodernitateko pentsalariek zeharkatzen dituzte. Arrazoimena oso ahula da, eta askapen-bide batean sartu beharrean, sarri askotan, arrazoimen-gaitasun horrekin, giza holokaustoan, aldats behera abiatzen da gizadia. Testuinguru horretan, postmodernitatearen aroa zabaltzean, subjektuaren krisia eta subjektibitatearen zabalpena nabarmentzearekin batera, emozioak eta sentimenduak nagusitzen dira. Dena den, batzuek pentsatzen dute egoera hori aukera berri bat dela erlijioarentzat, edo, behinik behin, beste aro bat zabaltzen dela.

Postmodernitateak bere burua aukera berrizat aurkezten badu ere, erronka zaharrak ezkutatzeko azpian. Erronka zahar horientzako erantzun bila, askapen-bideak igarri eta aztertzen jarraitzen du postmodernitateak, haztamuka bada ere.

Postmodernitatearen ezaugarri nagusiak

Sintesiak egiteko eta ideiak ordenatzeko, trebetasun handia oso erakusten du Mardonesek. Autore postmodernistak ezberdinak eta ezaugarri askotakoak izan arren, Mardonesen irakurketek eta aurkezpenek sintesira jotzen dute beti. Irakurketa orokor horretatik, gure autoreak eskaintzen digu pentsalari postmodernisten lanetan agertzen diren zenbait ezaugarri: aro berri hori ezaugarritzen duten zertzeladak. Mardonesen ordenari jarraitzen diogu zertzelada horiek aurkezterakoan⁵:

Arrazoimenarekiko *deslilurapena*⁶

Modernitateak konfiantza du arrazoimenean; postmodernitateak arrazoimenaren zeregina ukatzen ez badu ere, beste modu batean ulertzen du: arrazoimena ezin daiteke letra larriz idatzi dagoeneko, letra xehez eta dardaratsuz baizik. Osotasuna azaldu nahi zuen arrazoimena —ezina ez ezik, desiragarria ere ez denez gero— postmodernitateak sekularizatzen du. Hortaz, modernitateak fedea eta esperantza arrazoimenean jartzen dituen bitartean, postmodernitateak arrazoimenarekiko *desliluratze* bete-betea erakusten du.

Pentsatzeko eredu berriaren proposamena

Modernitatearen arrazoimenarekiko *deslilurapena* dela eta, postmodernistek dioskute pentsatzeko eredia aldatu behar dugula; horrekin batera, bizitzeko moduan ere errotiko aldaketak egin behar ditugu. Mardonesek bost ezaugarri nagusi ikusten ditu postmodernitatearen pentsamendu-eredu berri horretan: gozamena, kutsadura, erresistentzia, adi-adi egotea eta, azkenik, subjektuaren eta objektuaren eredia gaingitzea:

a) Gozamena da postmodernitatearen pentsamendu-eredu berriaren lehenengo eta oinarritzko ezaugarria. Ezaugarri horrek berekin dakar berritasun bat; neurri batean, hitz hori postmodernitatearen gako-hitz bihurtuko da.

Postmodernitatean gozamena da pentsamenduaren mui-na; beste helbururik bilatzen ez duena eta, hortaz, modernitatearen arrazoiak azpiratu ezin duen pentsamendua.

b) Pentsamendu kutsatua hizkera-joko aniztasunari zabalik dagoen pentsamendua da. Modu horretan, jakintzaren eta bizitzaren mundu ezberdinetatik bidaiatu daiteke aurre-irizpide finkorik gabe. Inolako ziurtasunik gabekoa delarik, alde-rrai dabilen pentsamendua dugu postmodernitatearena.

c) Erresistentziaren pentsamendua. Teknika da, hain zuzen ere, modernitatearen arrazoiaeren fruiturik gorena. Mo-

dernitateak dakarren teknikaren zibilizazioaren aurrean, erresistentzia da zabaldu behar den jarrera, kontuan izanik modernitateak bere hondamendiarekin batera gizateriarena ere badakarrela.

d) Adi-adi dagoen pentsamendua. Gauza bakoitza, errealitate bakoitza, lehen aldiz gertatzen da; subjektua errealitatearen aurrean, ondorioz, adi-adi kokatzen da, dena gertatzeaz baitago, dena inauguratu egiten baita une bakoitzean. «Izate»a estreinatzen da «entitate» bakoitzean. Errealitatea ezagutzea estreinatzeko jarduera denez gero, ezagutzaileak ez du errealitatea menperatzen; bestela dago: errealitatearen aurrean begiak zabalik.

e) Ezagutza-eredu berria. Postmodernitateak, munduaz pentsatzerakoan, Subjektu-Objektu eredu klasikoa gainditzea errebindikatzeko du: subjektuak *objektibatze*ari uko egin behar dio eta une bakoitza bere baitan bizitzea onartu behar du. Bakoitzak goza dezake bere unea autonomia betean eta, hor, bere sormen eta ahalmen guztiak jokoan ipin ditzake.

Narrazio handiei uko egin

Pentsalari postmodernoek ez dute bilatzen narrazio handiak desagertzea, baina ez dute narrazio horien balio unibertsalean sinesten. Narrazio horiek, beharrezkoak izan arren, erlatiboak dira eta, erlatibotasun horretan ulertzen ditugun neurrian, onuragarriak dira. Baina absolutu bihurtzen direnean, gizateriaren etsai bihurtzen dira. Narrazio handiak barik, narrazio txikiak bultzatu behar ditugu, pentsalari horien ustez. Narrazio txikiek oroipenak dakartzate, errealitatearen beste dimentsioen *ebokazioa*, baina ez dute errealitatea irudikatzen inolako asmorik. Susmoaren pentsalariaren azpian edo atzean ezkutatu diren narrazioak ere ukatzen dituzte, azken-azkenean, askatasun-narrazioak baitira, emantzipazio-narrazioak. Ukazio horretan, Habermasen proposamena ere sartzen da, hots, kontsentsuaren arabera egiten den elkarriketaren proposamena.

Oinarriaren galera onartu

Arrazoimena funtsik gabe geratzen da. Ez dago zimentaririk, ezta orientatzeko ardatzik ere. Modernitatearen arrazoa oinarri horien bila ari zen, eta, kritikoa izan arren, oinarri horiek aurkituko zituela espero zuen; modernitatearen arrazoa oinarrien mina eta desira da. Postmodernitateak, berriz, oinarri horien ukazioa onartzen du eta min hori galtzen du. Are gehiago, galera horretan, itzelezko tragedia ikusi beharrean, aukera bat hautematen du, ezagutzeko beste modu bat. Aniztasuna da gakoa «episteme» berri horretan: dena da mugarik gabekoa, dena da iraunkortasunik gabekoa, dena da erlatiboa, dena da anitza. Baina egoera horrek, nahitaez, ez gaitu kaosera eramaten. Askatasuna ahalbidetu dezake, kreatibitatea areagotu dezake aro berri horrek.

Behin-behinekotasunaren etika

Modernitateak egiten duen etikaren planteamendua urtu egiten da postmodernisten ikuspuntutik. Metafisika ukatzen denez gero, historia amaierarik gabe geratzen denez gero, giza ekintza xedatzen duen arau-ahalbide oro desageritzen da. Etika unibertsalaren bilaketa ezinezkoa da postmodernitatearen planteamenduan. Ezinezkoa da, eta, gainera, ez da desiragarria. Etikaren munduan ere ez dago absoluturik, eta, hortaz, absolutu bila ibiltzea lan alferra ez ezik, arrisku larria ere bada.

Horregatik, pentsalari postmodernistek, behin eta berriro, errepikatzen digute kontu handiz ibili behar dugula etikaren kontsentsu unibertsalak bilatzen dituztenekin. Lekuan lekuko eta unean uneko adostasun etikoak bilatu behar ditugu. Etika-eredu horrek ez dauka printzipio handirik, eta, ondorioz, ez du bilatzen behin betiko itun iraunkorrik: *carpe diem* delakoaren proposamena berriro. Planteamendu etiko horrekin oso lotuta dago «elkarrizketa ahul»aren pro-

posamena⁷. Etikaren oinarri finkorik ez dagoela onartu behar dugunez gero, jarrera guztiak eta proposamen guztiak ziurtasunik gabe egiten dira. Printzipiorik gabe, elkarrizketa bera da helburua, eta unean uneko behin-behineko adostasunak lortu behar dira. Azken batean, elkarrizketa ahula etika ahularekin lotuta dago: bere arrazoiez eta oinarriez gutxi dakien etika ahula.

Historiaren amaiera

Historiaren zentzua defenditzeak narrazio handien logikara eramaten gaitu. Narrazio handiek historiaren helburua ematen digute, eta helburu horrek zentzua ematen dio historiari. Baina narrazio handietan ez badago sinesterik, historia helbururik gabe geratzen da: zentzuz, umezurtz bihurtzen da.

Agian, mendebaldeko kulturaren dagoen narrazio handirik eraginkorrenetako bat garapena da: denborak aurrera egin ahala, gizakia eta gizateria garatu egiten dira. Postmodernitateko intelektualek ez dute garapenean sinesten. Historia ez doa inora, historiak ez dauka helmugarik. Historiaren filosofiari adio egiten diote intelektualok. Era berean, agintzariei edo promesei muzin egiten diete postmodernistek, zeren eta, agintzari bakoitzak etorkizunarekiko funtzionalismoa dakarrenez gero, oraina galtzen baitugu.

Bizitza estetika bihurtzen da: bizitza-izaera estetikoaren aldeko aukera

Aipatutako ezaugarriak kontuan izanik, arteak zeregin berezia duela ulertzen da; arrazoimenak azaldu eta adierazi ezin duena arteak jorra dezake. Baloratu behar dugu artearen adierazpena. Edertasuna balio bat izan da betidanik —ikus-puntu tradizionalan—, bere baitan baliotsua den eremu preziatua, beste eremu baten funtzioan ez dagoen balio autonomoa. Hala ere, kontuan izan behar dugu baieztapen ho-

ri arazotsua dela merkatu kapitalistaren logikan. Esandakoa esan arren, artelan baten aurrean sortzen den plazera ez da lerratzen kontsumo hutsera. Arte tradizionalan dagoen kontzeptua da arte erabatekoa edo integrala. Modernitatearekin *abangoardismoa* sortzen da, estetika tradizionala apurtu nahi duen korrontea.

Postmodernitateko artista ez dago arau estetiko jakinen menpean; ez dago arau estetikorik, artistek ipini eta garatzen dituzte arau estetikoak. Planteamendu horren harira dator Lyotardek aipatzen duen «sublimearen estetika». Estetika hori gogora ekartzeari lotzen zaio —*ebokazioa*, oroitzapena eta deia batera— eta aurkeztezina dena sentiarazten du.

Proposamen estetiko horrek alde politikoa ere badu, sistemarentzat integraezina izan nahi duen neurrian, modernitatearen logikari aurre egiten dion estetika, hain zuzen ere.

Estetika, proposamen politikoa den heinean, ekintza da. Baina, ekintzen bidez, sistema guztirako alternatiba osoa izatea ez dute bilatzen postmodernistek. Ildo horretatik, «mikrologien politika» proposatu eta bultzatu nahi dute: ekintza txikiak, mugatuak, baina, irmoki, sistemaren kontra doazenak. Bazterrean egiten diren ekintzak eta, aldi berean, baztertuen ekimenak dira. Postmodernisten ustez, horixe da sistemaren kontra egin daitekeen gauzarik eraginkorrena; ekintza horiek, sistemak berak bereganatu ezin dituen neurrian, sistema ahulduz doaz. Une horretan —80ko hamarkadaren amaieran gaude postmodernitatearen inguruko idazki horiek argitaratzen direnean— sortzen diren giza mugimenduen planteamenduekin oso lotuta ikusten du Mardonesek estetikaren proposamen politiko hori.

Erlijioaren inguruan

Postmodernitateak alde atea erakusten duelarik, erlijioari buruz *susmoaren maisuek* egindako kritika zorrotza are zorrotzago bihurtzen du pentsamendu korronte honek. Erljioarentzat aurkezpen hori beldurgarria izan arren, hitz

egiteko aukera egongo ote da? Zerbait ikasteko bidea eman-
go du elkarrizketa horrek? Horra hor Mardonesen susmoa,
bere idatzietan hipotesiaren era hartzen duena. Lehenengo
begiradan, badirudi erlijioa eta postmodernitatea ikuspun-
tu adostezinak direla. Azalean agertzen denaz gain, azalaren
azpian irakurrita, Mardonesek susmatzen du postmoderni-
tateak ez duela ukatzen erlijioaren muina. Baina ikuspuntu
postmodernistak badu —edo, agian hobeto, izan dezake—
eragin handiko erlijio-planteamendua; hots, ez da erlijioare-
kiko neutrala. Hurrengo lerroetan, postmodernitatearen eta
erlijioaren arteko harremanak aurkeztuko ditugu, betiere
Mardonesek ikusten dituen bezala. Jakina, ohartarazirik da-
goen bezala, gure autorearentzat kristautasuna izango da in-
teres nagusia hartzen duen erlijioa. Lehenengo urrats batean,
erlijioaren aurrean postmodernitateak duen jarrera kritikoa
aurkeztuko dugu: postmodernitatearen mesfidantzaren arra-
zoiak. Bigarrenean, kristautasunari dagokionez, postmoder-
nitateak duen jarreran zenbait kritika eta aukera agertzen
dira.

Postmodernitatearen ateismoa: modernitatearen ateismoa kolokan jarri

Pentsamenduaren errotiko sekularizazioa da postmoder-
nitateak erlijioari luzatzen dion erronka⁸.

Neurri batean, postmodernitateak onartzen du Jainkoa hil
dela aldarrikatzen duen baieztapena. Baina, paradoxikoki,
postmodernitatearen bertsioan, baieztapen horrek dakarren
ateismoa ez da bateratzen modernitatearenarekin. Erlijioa-
ren kasuan ere, modernitatearen jarrera eta ikuspuntua sa-
kondu eta erroetara eramaten du postmodernitateak; mo-
dernitateak erlijioari egiten dion kritika abiapuntutzat har-
tzen du postmodernitateak, baina haratago doa.

Modernitatean, erlijioari kritika sakona egiten zaiolarik,
«Jainkoaren heriotza» dekretatzen da. Baina kritika zorrotza
eta gupidagabea izan arren, nostalgia-kutsua geratzen da

modernitatearen gogoeta kritikoetan. Erlijioa eta erlijioaren jainkoa(k) desagertzen dira, baina jainko horiek gizakiaren garapen betea oztopatzen dutelako. Modernitatearen ateismo humanistaren tradizioetan erlijioa kritikatzeko da, errealtatearen zentroan gizakia ipini nahi baitute. Postmodernitateak ez dator bat modernitatearen nostalgiarekin, absolutu baten truke ez baitago zertan beste absoluturik ipini. Postmodernistak ez datoz bat existentzialismo ateoan islatzen den bizipen tragikoarekin ere. Existentzia oinarri fundatzailerik gabe geratu da, baina, postmodernisten kasuan, baiez-tapen horrek ez dakar inolako nostalgiarik. Kritikaren bidez Jainkoa desagertzeko arrazoia ez da lerratzeko beste helburu batera; postmodernitatearen kritikaren helburua ez da ezer birbereganatzea.

Postmodernitateak egiten duen estetika-planteamenduan, erlijio-kritika sakontzeko beste zerro bat sortzen da. Aurreko paragrafoetan esan dugu postmodernitatearen estetika sublimearekin lotuta dagoela; eta gogoratu behar dugu, «sublime» hitza erabiltzen denean, aurkeztezinak eragiten duen bizipenari buruz mintzatzen ari garela. Planteamendu horrek, erlijioaren eremuan aplikatzen denean, Jainkoaren —absolutuaren— irudirik ez izatea dakar, Jainkoaren aurkezpen edo irudi oro kritikagarria da eta. Logika horri jarraituz, absolutuari buruz mintzatu nahian, bide negatiboa baino ezin daiteke erabili; zer ez den esan genezake, baina ez, ostera, zer den.

Postmodernitateak erlijioari egiten dion kritika, modu horretan planteaturik, hots, Mardonesek planteatzen duen bezala, idoloen kritika bihurtzen da. Baina kontura gaitzen fede-bide bakar bat besterik ez dela geratzen: mistika. Absolutuaren aurrean isilik egon behar da, zeren eta esaten den guztiak idolatrian jausteko arrisku nabaria baitu. Kontenplazioa, isiltasun galdetzailea, aztarnen aurrean —absolutuaren presentzia ez dena, bere oinatza baizik— igarle izatea da gailentzen den jarrera. Bizitzaren une bakoitza absolutuarengana zabalik egon liteke, une bakoitza behin betiko-

ari eta oinarri-oinarrikoari lotzen baitzaio. «Une bakoitza» esapidea oso garrantzitsua da, esapide horretan orainaren balioa azpimarratzen baita: orain eta hemen bizi, orain eta hemen gozatu.

Esandakoa aintzat hartzeak zenbait ondorio dakartzkigu:

a) Jainkoaren inolako irudikapenek ezin du islatu Jainkoa bera dena; Jainkoa edozein irudikapenez haratago dago beti, ezin bilduzkoa da inolako iruditan. Jainkoaren eta gure kontzeptu guztien artean saihestu eta bete ezin daitekeen amildegi bat dago.

b) Adierazpen erlijioso guztiak, guztiz ondo pentsatuak eta arrazoituak izan arren, «pentsamendu ahula» deritzonean kokatu behar ditugu.

c) Jainkoaz egin daitekeen edozein *objektibizazioz* haratago, «pentsamendu ahula» deritzona onartzeak Jainkoaren absolutura zabaltzea ekar dezake. Hortaz, Jainkoaren doakotasuna onartzen dugunean eta Jainkoa bera ezertan ere ezin daitekeela *funtzionalizatu* baieztatzen dugunean, Jainkoa modu esperimentalean ezagutzeko ateak zabaltzen ari gara. Horixe da postmodernismoan Mardonesek ikusten duen Jainkoarenganako bidea.

Kristautasunarentzako kritika eta aukera

Esperientziari lehentasuna emateko proposamen esanguratsua egitean, postmodernitateak erlatibizatzen du modernitatearen arrazoia, erlatibizatze horrek eszeptizismo hutsean erortzea esan nahi ez badu ere. Arrazoimenari zentraltasuna kentzeak ahalbidetzen du ezagutzeko beste bide batzuen sorrera eta beste bide batzuetatik ibiltzea, esperientziarekin lotuta dauden bideak, hain zuzen ere.

Misterioa, kontzeptu bihurtu beharrean, esperimentatzeko gonbidapena da, kontzeptuarekin baino esperientziarekin lotuago baitago: hitzean baino hobeto bizipenean atzematen da. Ildo horretatik, absolutu denari buruz mintzatzetik ez dagoenez, isiltasuna geratzen da.

Esandakoa aintzat hartuz, misterioaz argitasunen bat lortu nahian dabilentzat, pentsatzea ez da bide egokia izango, kontenplatzea baizik; hain justu ere, kontenplazioa errealitatearen bizipen berezia da. Errealitatearen aurrean jasaile delarik —eta, bestaldetik, errealitatea bere baitan atzeman nahian—, kontenplatzeak zerikusia dauka isilik begiratzearekin, isilik adi egotearekin, isilik galtzearekin eta erantzun isila itxarotearekin. Izan ere, arrazoimen eragile eta sailkatzailearen ekintzek eragozten dute kontenplatzea. Bizitzari bere horretan uzten bazaio, poesia eta erlijioa berez sortuko dira, inolako ahaleginik gabe. Kristautasunaren tradizioan oso garrantzitsua da gogoeta hori, fedea, lehenengo eta behin, bizi egiten baita, eta gero formulatu.

Jainkoa, absolutua delarik, esperientzian azaltzen da, baina ez dago gatibu kontzeptuetan. Gorago ikusi dugunez, esperientzia hori sublimearen estetikari lot dakiok, eta, erlijioaren arloan, idoloak garbitzeko deia izateaz gain, Jainkoarekiko bizipen berezia izan daiteke. Gogoeta horren testuinguruan, sublimearen esperientzia eta pobreen Jainkoa erlacionatzen ditu Mardonesek.

Nire ustetan, irudi ederren kontsolamenduei muzin egiteak eta aurkeztu ezina dena iradokitzeak aurkezpen berriak egiteko bidea jorratzen du (kontuan izanik helburua ez dela forma horien gozamenduan geratzea, zerbait aurkeztu ezina dena badagoela sentiaraztea baino). Jorratze hori pobreen Jainkoaren kristau planteamenduari lotzen zaio (Lk 4, 18-19; Mt 11, 25)⁹.

Ildo horretatik, Mardonesek atzematen du Biblian —Itun Berrian, batez ere— Jainkoari buruz agertzen diren zenbait irudik —txiroei eta apalei lotzen zaizkienak, gehienbat— kutsu postmodernista daukatela, edo, behinik behin, postmodernitatearen planteamenduan ondo sartzen direla.

Bestaldetik, postmodernitatea modernitatearen kritikari latza delarik, modernitatearen proiektuarekin batzen den kristautasuna gogor astinduko dute pentsalari postmodernistek. Jakina, horrek ez du esan nahi pentsalari horiek ho-

beto onartzen dutenik kristautasun premodernoa. Hartara, postmodernitateko pentsalarien artean, ez daude ondo ikusita gaurko kristautasunak egin dituen ahaleginak mendealdeko gizarte modernoarekin hitz egiteko eta hurbiltasuna bilatzeko. Elkarrizketa saio horren azpian, modernitatearen arrazoi absolutuaren arriskua ikusten dute pentsalariok. Izan ere, gizarte-proiektu jakin baten mendean kokatzen den erlijioaren egoera ikusten dute elkarrizketa horretan: azken batean, erlijioaren planteamendu *funtzionalistaren* aurrean gaude.

Aurreko paragrafoetan esandakoak beste gai batera eramaten gaitu, gaur egun saihestezina dena: aniztasuna. Nihilismo positiboak, sinesmen ahulak, esperientziari lehentasuna emateak aniztasunaren arazoa planteatzen dute, bi eremutan islatzen dena: erlijio bakoitzaren barnean eta erlijioen artean.

Erljioa eta postmodernitatea: Mardonesen ikuspuntu kritikoa

Pentsalari postmodernoen gogoetekiko leiala izan nahi duenez gero, Mardones saiatzen da deskribatzen, ahalik eta zehatzen, pentsalari horien planteamenduak. Baina gure autorea ez da laburpen-lanean geratzen, berea ez baita lan tekniko neutrala egitea; bere balorazioa orriz orri, autorez autore tartekatzen da. Batzuetan, modu sistematikoan egiten du balorazioa; besteetan, berriz, pentsalariak dituzten planteamenduen azalpenaren harira tartekatzen du bere hitza. Guk, hurrengo lerroetan, Mardonesek egiten duen balorazioa modu sistematikoan jaso nahi dugu. Horretarako, barreiatu dauden balorazioak sailkatu ditugu. Oro har, gure sailkapena oso soila da: ekarpen positiboak eta, bestaldekik, kontuz hartzekoak. Sailkapen horietako bakoitzean, ideiak taldekatzeko ahaleginak egin ditugu. Neurri batean, lehenago esandako zenbait ideia eta planteamendu errepikatatu arren, orain, balorazioa da aurkezteko irizpidea.

Ekarpen positiboak

Mardonesen ikuspuntuan, hasieran pentsa zitezkeenak baino ekarpen gehiago egiten dizkio postmodernitateak erlijioari; besteak beste, hurrengoak jasotzen ditugu.

Misterioarekiko begirunea: arrazoimenaren esparruan sartzen ez den misterioa

Arrazoi ilustratutik —absolutu bihurtu den arrazoitik— alde egiteak zabaldu eta erraztu dezake misteriora hurbiltzeko bidea. Postmodernitatearen sentiberatasun berriak, zabaltzen den neurrian, oztopa dezake —zenbaitetan, saihesteraino ere— modernitateak bultzatzen duen planteamendu *funtzionalistaren* eskeman sartzea. Bereziki, erlijioaren kasuan, sistemaren menpean funtzionala eta zerbitzaria den erlijio-mota gainditzen lagun dezake aro berriaren planteamenduak. Beraz, erlijioa bere baitan balioa dela azpimarratzeko gonbidapena izan daiteke postmodernitatea: ezeren menpean edo ezeren zerbitzuan ez dagoen balio berezia eta autonomia. Funtzionalismoa gainditzea bilatzen duen neurrian, proposamen berriak errealitatearen hondoan datzan misterio esanezina atzematen lagun diezaguke. Paradoxikoa iruditu dakigukeen arren, pentsalari berri hauek, metafisikari egiten dioten kritikarekin batera, jarrera mistikoak bilakatzeko joera erakusten dute.

Modernitateak egiten duen saiakera menperatzailea baztertuz, postmodernitatea gogorapen bat, ohar bat —agian, oihu bat— da erlijioarentzat: errealitatearen azken sustraia izendaezina da. Ondorioz, misterioak izena hartzen duenean, kontuan izan behar dugu —gogorarazten digute— izen —kontzeptu— horretan ez dela misterioa biltzen, kontzeptuaren zirrikituetatik, isilik, ihesi doala baizik. Beraz, teologiak zeharka dezakeen bide nagusia bide *apofatiko*a da. Bide horretan, berriz, arrazoimenarentzat ezinezko diren esperientzia berriak zabal daitezke.

Arrazoimenetik haratago, dastamena gailentzen da. Misterioa kontzeptuen esku ez badago ere, dasta daiteke. Dastamenari garrantzia ematea esperientziaren lehentasunarekin lotuta dago; hain zuzen ere, postmodernitateak indartzen duen lehentasunarekin. Dastatu ahal izateak eta esperimintatu ahal izateak jardun —eta jarrera— bereziak eskatzen dituzte, arrazoimenaren menpe ez daudenak: isiltasuna, kontenplazioa, pasibotasuna, barneko zabaltasuna, eskuzabaltasuna... Ikus dezakegunez, jardun horiek pasiboak dira, eta, jardun horietan, subjektua hartzailea da, zerbait hartzeko prestatzea baita bere zeregina. Modernitatearekin batera etorritako garapen zientifikoa eta teknologikoa dela kausa, esperientziaren bide horrek baztertzeko joera nabaria jasan du, nahiz eta kristautasunaren historian oso ezaguna eta esanguratsua izan. Postmodernitateak bultzatzen duen gozamena, testuinguru horretan jasorik, oso proposamen iradokitzailea da: misterioa gozatzeko gonbidapena, nolabait. Ildo horretan, kristautasunak daukan doakotasuna azpimarratzen da.

Mardonesen gogoetan, postmodernitatearen azpimarratze hori ez da konpromiso sozial eta politikoarekin kontrajartzen nahitaez, baina konpromiso hori ez da berez sortuko. Ataka honetan, sintesi berriak egiteko premian gaude: dualismorik gabe, polarizaziorik gabe, lotu behar dira, besteak beste, kontenplazioa eta konpromisoa, otoitza eta ekin-tza politikoa, hartzaile izatea eta eragile izatea, dohaina eta lana, espirituaren liberazioa eta giza egituren liberazioa.

Esperientziaren eta afektibitatearen mundua

Postmodernitateak esperientziari ematen dion lehentasunari lotzen zaio beste ekarpen interesgarri bat. Erlijioaren esparruan, gizabanakoaren bizipen pertsonala bultzatzea balioa da, gorde eta landu behar den balioa. Hari horri eutsiz, hurreman afektiboak, pertsonalak, hurbilak baztertzen dituen erlijio-antolamendua gainditzeko zioa eta kinada da postmodernitatearen sentiberatasuna: sentimenduen ordua da.

Sentiberatasun horretan, esperientzia pertsonala balioesten eta sustatzen da. Balioespen horren lurrean, esperientzia erlijioso pertsonal bereziak eta sakonak erro eta lora daitezke; besteak beste, oso lur aproposa da ondoko esperientzientzat: otoitza, barneko isiltasuna, Jainkoarekin topo egiteko nahia... Hortaz, balioa galduko dute formalismoak, erritoak eta legearen edo arauaren betebeharrak.

Taldeko harreman hurbilak ere oso baliotsuak dira; harreman horien esparruan zenbait fenomeno berezi bultzatu eta garatzen direnez gero, biziki estimatuak dira. Taldeko giro afektiboarekin oso lotuta dago lekukotasunari ematen zaion garrantzia; esperientzia izan —izaten— duenaren lekukotasunak badu sinesgarritasuna. Aldi berean, lekukotasuna komunikazioarekin lotzen da, taldeko harreman afektiboaren giroa oso egokia baita lekukoaren komunikazioaren esperientzia sakona harilkatzeko: barneko esperientziak partekatzeko eta onartzeko giro aproposa errazten du. Komunikazio sakon horretan bizi denari guztiz integratua dagoela antzematen zaio. Testuinguru horretan, erlijioa ez da kontzeptu bat edo betebeharrak, bizipen sakona baizik, bizitza bera. Komunikazioaren beharrak bide berriak bilatuko ditu artearen esparruan; esaterako, dantzan, musikan, poesian, pinturan...

Modernitatearekin bat egiten saiatu den kristautasunaren gaixotasunak identifikatu

Historiak ondo asko erakusten digu modernitateak berekin ekarri dituela zenbait gaixotasun edo patologia larri. Modernitatearen balioak salbatzekotan, patologia horien kontra borrokatu beharko da. Vatikanoko II. Kontzilioan, modernitatera hurbiltzea eta, neurri batean, adiskidetzea bilatzen du mundu katolikoak. Mendebaldeko gizarte garatuan, fede kristaua modu esanguratsuan aldarrikatu ahal izateko, modernitatearekiko harreman hori behar-beharrezkoa da. Baina pauso horretan arrisku bat dago: modernita-

tea oso-osorik zilegitzea. Modernitatearen gaixotasunen aurrean, kristautasunaren ikuspuntu kritikoa garatzen lagun dezake postmodernitatearen ekarpena kontuan hartzeak, modernitatearen proiektua itsu-itsu bermatu eta zilegitzen duen kristautasun-mota oso arriskutsua izan baitaiteke. Izan ere, modernitatearen gaixotasunen aurrean terapeutikoa izan nahi duen kristautasun batentzat, postmodernitatea lagun estimagarria izan daiteke.

Lerro horiek irakurtzen dituenak pentsa lezake modernitatearen ekarpen gizatxar doilor klasikoei buruz mintzatzen ari garela: nazismoa, estalinismoa, inperialismoa, eta abar. Gaur egun, neoliberalismoaren garaipen-aroa dela eta, modernitatearen ekarpen negatiboen aurrean, berriro, itsuarena egitea oso arrisku handi bilakatu da kristautasunarentzat. Hain zuzen ere, neoliberalismoaren ikuspuntutik, mendebaldeko gizartea balio-krisian dago, baina gizarte horren ekonomia-antolamendua eta administrazio-egitura gizateriaren gailurra da; beraz, balio-mundua berreraiki behar da, eta, horretarako, kristautasunaren ekarpena eta laguntza guztiz beharrezkoa da. Planteamendu horretan, erlijioa, berriro, askatzailea ez den proiektu sozial eta moderno baten menpean gatibu geratzen da. Testuinguru horretan, postmodernitatearen kritikak kristautasunari lagundu liezaioke begiak irekitzen.

Zentro askoko kristautasunaren bila

Kristautasunean kristau fedearen *inkulturazio* berriak planteatzen ari direnean, postmodernitatearen ikuspuntua oso iradokitzailea izan daiteke; hots, unibertsaltasuna, batasuna, aniztasuna, askotarikotasuna, deszentralizazioa pentsatzera ohituta dago, koordenatu kultural berri horietan jaiio baita nolabait.

Mardonesek argi ikusten du aro berri honen planteamenduak kristautasunak batasunari buruz izan duen —eta duen— kontzeptua kolokan jartzen duela. Kristautasunaren

batasuna mendebaldeko kulturaren oinarrituta egon da, azken batean, kristautasunaren *inkulturazio*-prozesua mendebaldeko kulturaren —kultur esparru greko-erromatarrean— burutu baita. Prozesu horrek homogeneousun kultural handia eragin du, kristau-batasunaren kontzeptua, neurri handi batean, homogeneousun kultural horretan oinarrituta egon baita: unibertsaltasunaren kontzepzioa batasun kultural hori hedatzea izan da, nolabait. Homogeneousun horren aurrean, postmodernitatearen planteamendua erronka da: subjektibitatearen balioa azpimarratuz eta, ondorioz, ikuspuntu ezberdinak bultzatuz, batasunaren zentzua ezin daiteke koka homogeneousun kulturean. Postmodernitatearen ikuspuntutik, aniztasuna eta askotarikotasuna onartzen dituen batasuna garatzeko erronka dauka kristautasunak.

Bestaldetik, kontuan izan behar dugu kristautasuna leku geografikoz aldatzen ari dela; orain arte, eta oro har, mendebaldean kokaturik egon bada ere, gaur egun, mendebaldetik ihes eginez, beste gizarte askotara hedatzen ari da: Afrikara eta Asiara, gehienbat. Abagune historiko honetan, kristautasunaren unibertsaltasuna ezin daiteke izan mendebaldeko kultura hedatzea; hortaz, *inkulturazio* berrien erronka dauka aurrean. Ildo horretatik, deszentralizazioaren eta aniztasunaren eskaera eta beharra agertzen diren testuinguruan, postmodernitateak egiten duen ekarpena iradokitzailea iruditzen zaio Mardonesi.

Pobreen Jainkoaren bila

Postmodernitateko zenbait pentsalariren ekarpenetan —horra hor Lyotard—, pobreen aldeko lan askatzailearekin konprometituta dagoen kristautasunak laguntza estimagarria aurki lezake.

Postmodernitateak duen erlijio-kontzeptuari dagokionez eta pobreen historiaren inguruan egiten duen planteamenduari dagokionez, Mardones oso kritiko agertuko da; baina jarrera kritikoak ez dio iluntzen postmodernitateak egin de-

zakeen ekarpena. «Sublimearen estetika» delako esapidea dugu gakoa berriro ere; postmodernitatearen estetika, Lyotarden iritzian, sublimearen estetika dela gogorarazten digu Mardonesek. Estetika horretan gozamina eta mina nahastu dira: batetik, gozamina da, zeren eta irudikapen guztia gainditzen baitu; bestetik, mina da, zeren eta irudimena eta sentimena txikiak baitira kontzeptuak irudikatzen duenaren aurrean. Estetika hori oso lotua dago tradizio juduarekin eta, neurri batean, kristauarekin, Jainkoaz ezin baitaiteke irudirik eraiki. Pobreengan azaltzen den Jainkoaren errebelazioarekin lotuta daude bai gozamina, bai Jainkoaren irudi eskandalagarria. Errebelazio horretan, aldi berean, Jainkoa ezkutatut egiten da eta agertu egiten da, bere ezintasuna eta —ezintasunarekin batera— bere hustea azaltzen direla.

Deskribatzen ari garen fede-bizipen horretan, Jainkoaren jabe izatea ukatua eta ezindua da: inork ez dauka Jainkoaren jabegoa, inolako formulak ez du adierazten Jainkoa zer den, inolako tradizio erlijioso ez da Jainkoaren isla zuzena. Ondorioz, pobreen Jainkoa eta sublimearen estetika, zein bere moduan, irizpide kritiko bihurtzen dira, askatzaileak ez diren proiektu eta planteamendu guztien kontrako kritika zorrotz.

Kristautasunaren zilegitze-funtzioez ikuskera kritikoa

Narrazio askatzaile handiei eutsi nahi izan die modernitateak; baina kontuan izan dezagun modernitatearen euste horretan tradizio judu-kristauak eragin handia daukela, kristautasunak ere narrazio handiko forma baitauka. Hain zuzen ere, narrazio handi baten aurrean gauden heinean, postmodernitateak egiten duen kritika oso kontuan izatekoa da; kritika horretan, behintzat, hiru puntu oso baliotsuak izan daitezke benetakotasun bila ari den kristautasunarentzat.

Lehenengo eta behin, narrazio handi guztiek zilegitze-funtzioak bete ohi dituzte. Historikoki, kristautasuna, neurri handi batean, mendebaldeko proiektu historikoarekin lotuta egon da. Zentzu horretan, kristautasunak historia-eredu eta

historia-kontzeptu bat ekarri eta bultzatu du, azken bi mendeetan, gorabeherak gorabehera, modernitateari lotu zaiona. Narrazio handiekiko jarrera kritikoa —hain zuzen ere, postmodernitateak eragiten duena— kontuan izatea, fedea eta ideologia bereizteko, oso baliotsua izan daiteke.

Bigarrenik, postmodernitateak gogorarazten digu narrazio handiek joera totalitarioa daukatela; preseski, ikuspegi kritikiko horren barnean sartu behar dugu kristautasuna. Susmo horren harira, Eliza Katolikoaren egiturari buruzko, hots, demokratikoa ez den egiturari buruzko galdera kritikoa bat egiten du Mardonesek bere baitarako: egitura zentralizatu eta ez-demokratiko hori fede kristauaren nahitaezko ondorio bat da? Edo zilegitze-narrazio bati lotzen zaion abaguneko azalpena besterik ez da?

Azkenik, modernitateari —narrazio handien modernitateari— lotua izan den kristautasunak konpromisoaren eta sakrifizioaren beharra azpimarratu du; etorkizun hurbilean iraultza lortzekotan, gaur ahalegin eta sakrifizio guztiak eskaini behar dira. Mardonesek *zelotismo* deitzen dio jarrera erlijioso horri: azken-azkenean, *pelagianismoa* ezkututzen bide da jarrera horretan, salbazioaren doakotasuna ahazten baita. Postmodernitateak dakarren sentiberatasunak, berriz, esperientzia erlijiosoan dagoen doakotasuna berreskuratzen eta bizitzen lagundu dezake.

Erljioari dagokionez, postmodernitateak dakartzan arriskuak

Lehenengo paragrafoek Mardonesen susmoa baieztatzen dute; hots, postmodernitatean on asko jaso dezakeela kristautasunak. Baina gure autoreak ez ditu alde negatiboak ezkututzen; alegia, postmodernitatearekin egiten duen elkarriketan azaltzen diren alde negatiboak. Goian esandakoak egokiro erakusten digu Mardonesen pentsamendua ez dela beltza eta zuria; gure autoreak badaki ñabardurak, argilunak eta grisak identifikatzen. Dena den, argi dago gure teo-

logoa ez dela postmodernitatearekin ezkontzen, ondorengo lerroetako kritika zorrotzean agertzen denez.

Denak berdin balio du?

Postmodernitateak erakusten duen jarrerak hutsalera eram dezake. Denak gal lezake bere balioa edo denak berdin balio lezake: dena berdin delarik, baliorik gabe geratzen da. Ikusmolde hori erlijioari egokitzen zaionean, bizipen erlijioso guztiak berdindu eta homogeneousatzen dituen sinkretismo arrunta dugu, kalitate txarreko politeismoa. Dena misterio denez, misterioa urtu egiten da. Hortaz, *esoterismo* merkea hedatzeko baldintzak emanda daude aro berriaren planteamenduetan.

Kontsumo-kulturan integrazeko bidea?

Postmodernitateak ondo asko ikusten du errealitatea anitz dela eta aniztasun hori ezin daitekeela bazter; hala ere, aniztasun horretan gatibu geratzeko arriskua dauka postmodernitateak. Aniztasuna eta esperientzia, biak ala biak, absolutu bihurtzen diren neurrian, bizitza honako honetara murriztu liteke: esperientziaz esperientzia joatera. Baina hori horrela suertatuz gero, postmodernitateak arbuiatu nahi duen bizimodu bera gailurrean ipintzen laguntzeko arriskua dago.

Esperientziaz esperientzia, pertsona esperientzien kontsumitzaile bihurtzen da, eta, horrenbestez, gizartearen kontsumo-sarean sartzen da. Postmodernitatearekin beste sentiberatasun bat agertu dela esan liteke, hau da, modernitatearen funtzionalismoa gainditu nahi duen sentiberatasuna; baina, paradoxikoki, planteamendu horri esker, sare *funtzionalistaren* barnean korapilaturik gera daiteke gizabana-koa. Gaurko gizartearen eskaintza espiritual anitza ulergarria da testuinguru horretan: gizakia esperientzia berriak egiteko gose da, eta hor kokatzen da eskaintza ugaria.

Gauza bera gerta daiteke erlijioarekin. Erlijioa gero eta anitzagoa delarik, gizakia konturatzen da erlijio ezberdinen esperientzia izan dezakeela. Orduan, menu baten arabera aukeratzen da unean uneko esperientzia. Gauzak horrela planteatuta, nekez egin daiteke misterioaren esperientzia, nekez esperimentatu daiteke Jainkoaren presentzia, azken batean, idolatriaren beste bertsio batekin topo egiten baitugu. Bide askatzailea izan beharrean, kontsumo-sarean gaitu geratzen da pertsona. Planteamendu horretan bultzatzen den esperientzia espirituala eta erlijiosoa oso arina da, oso «*light*», guztiz manipulagarria den bizipena; beraz, postmodernitateak, nahi gabe bada ere, ikuspuntu *funtzionalari* eragiten dio.

Modernitatearen arrazoi kritikorik gabe, izan gaitezke kritiko?

Arrazoi ilustratuaren planteamendu guztia baztertzen duenean, postmodernitateak arrazoimenaren zeregin kritikoa ere zokoratzen du. Sentiberatasun kritiko hori desagertzen denean edo aski balioesten ez denean, idolatriaren arriskua agertzen da berriro. Planteamendu horretan arrisku bat nabarmentzen da: misterioaren eta espiritualitatearen bizipenak gizakiak eraikitzen dituen erantzunekin identifikatzea. Orduan, berriro ere, idolatriaren eremuan kokatuta gaude, nahiz eta, oraingo honetan, idolatratzen dena sentimendua izan: emozioen mundua da sakratuaren aldarean jartzen dena. Hari horri eutsiz, esan beharra dago ezin daitekeela baztertu modernitate guztia eta, ondorioz, modernitatearekin kristautasunak izan nahi izan duen elkarrizketa.

Subjektua, irudikapena, adierazpena, zeinua eta egia kate bateko katebegiak dira. Arrazoimenaren kritikak erakutsi du katebegi horien arteko lotura ahula dela; are gehiago, ez dela batere argia. Hori onartu behar dugun arren, katebegi horien arteko loturari uko egiten badiogu, ez dago argi zer irabazten den, katea apurtuz gero, arrazoimena bera ukatzen baitugu. Beste erreferentzia guztiak galdu dituen giza-

banakoari erlijio-bizipenak zentzua eman diezaiokeela planteatzek eta, horrekin batera, giro afektibo hurbilean —arrazoimen kritikoa baztertuta— pertsonak bere gozamina lortu dezakeela defenditzeak, biek ala biek, oraingo *statu quoa* bermatzea ekar lezaket, nahiz eta postmodernitatearen in-tentzioak ez bilatu esplizituki gizartearen sistema sustatzea. Bide horretatik, erlijioaren funtzio ideologikoak, nahigabe, berriro agertzen dira.

Are gehiago, deskribatutako baldintza horietan, fundamentalismo erlijiosoak bere lekua aurkitzen du. Berriro azpimarratzen du Mardonesek postmodernitateak ekar dezakeen paradoxa: guztiz libertario izan nahi duenak fundamentalismorako oinarriak ipin litzake. Modu horretan, guztiz aurrerakoia aurkezten den postmodernitatearen proposamen erlijiosoak premodernitatearen egoera dogmatikora eramán gaitzake.

Postmodernitatearen planteamenduan, biktimek badute etorkizunik?

Giza historiak baditu bere biktimak. Atzo bezala, gaur ere biktimak ez dira desagertu eta nonahi aurkitu ditzakegu, kontinente guztiak biktimaz beteta baitaude. Historiaren zentzua galtzearen aurrean, biktimen historiak, biktimen minak, biktimek pairatutako injustiziak historiaren zentzuaren beharra aldarrikatzen dute, eta aldarrikapen horrekin lotzen da kristautasunaren tradizio garrantzitsuetako bat, zeinek, zentzu orokorrean, pobreei buruz galdetzen duen. Mardonesen ustez, Jesusen berri ona lotuta dago jende xumearekin eta baztertuarekin, zerumuga askatzailea adierazten baitu. Postmodernitatean nabari den giro kulturalak eta bizitzeko jarrerak —eszeptizismoa, etsipena eta esperientzien kontsumoa— ez du biktimen askapena errazten. Postmodernitatea ildo horretatik bideratzen den neurrian, bere baitan sortzen den sentiberatasun erlijioso oso arriskutsua izan daiteke, batez ere kezka askatzailea daukanarentzat.

Azken batean, erlijio *lighta* da, ezer aldatu nahi ez duena, esperientzia politak eta lasaigarriak izan nahi dituena, *intimismoaren* labirinto ilun ezkutuan, amildegitik behera jaurtikitzen den bizipena. Ondorioz, postmodernitatearen bizipen espiritualak eta erlijiosoa askatasun-proiektu indibidualista eta burgesa bilaka daitekeelarik, munduan dauden pobreak eta baztertuek ezer gutxi espero dezakete giro kultural berri horretatik.

Beste modu batean esanda, «ihes espiritualista»ren arrisku nabaria dugu postmodernitateari jarraitzen dion erlijio-plan teamenduan. Historian konprometitzeari uko egiten dion jarrera erlijiosoak, subjektiboki oso oparoa eta atsegina izan badaiteke ere, kristautasunaren salbazio-eskaintza *espiritualizatu* eta urtzen du.

Misterioaren inguruko zalantzak

Postmodernitatean, artearen ikuskera estetikoak erlijioaren eremuan aplikatzen denean, ikusi dugun bezala, bi jarrera azaltzen dira: mistikoa eta isiltasun galdetzailea. Bi jarrera horiek, postmodernitatearen testuinguruan, oso anbiguoak izan daitezke. Ekarpen positiboak aurkeztuta daude, dagoneko. Baina ekarpen positibo horiek ez dira nahitazeko ondorioak, bestelako ekarpenak izan ditzakegu eta.

Batetik, Mardonesek zorrozki galdetzen du ea zer ezkutatzen den jarrera mistikoaren atzean. Egia da erlijio guztietan dagoen tradizio mistikorik onenetakoarekin bat egin dezakeela postmodernitatearen mistizismoak; baina, orobat, egia da lorez lore dabilena pinpilinpauza bihur daitekeela, errealitate guztiaren azalean geratuz, benetan inon pausatu gabe eta ezer sakondu gabe geratzen dena.

Bestetik, misterioarekiko jarrera dugu auzia. Mardonesen susmo latza galdera batean bil dezakegu: misterioarekiko begirune horrek ez ote du iheslariaren jarrera mozorrotzen? Ez ote du mozorrotzen errealitatean konpromisoa ez hartzeko erabakia? Susmoa beteko balitz, postmodernitateak

erakusten duen misterioarekiko begirunea eszeptikoen aterpea izango litzateke, mugaren kontra borrokatzeari uko egin dionaren erabaki beldurti koldarra.

Balorazioa

Artikulu honen azken atalean, gure balorazioa eskaini nahirik eta egindako gogoetetan hainbat hari daudela kontuan izanik, hari horietako zenbait aukeratu ditugu, gure azken iruzkin hau egiteko. Jakin ere badakigu aukera horrekin ez ditugula gai honetako hari guztiak jorratzen, baina ez da hori gure helburua, baizik eta esanguratsuen iruditzen zaizkigunak nabarmentzea eta, horrekin batera, gure balioespena eskaintzea.

Mardonesen sentiberatasuna, zorrotasun kritikoa eta malgutasuna

Mardonesen sentiberatasuna iruzkintzen dugu lehenengo eta behin. Ezaguna denez, Mardonesen formazioa tradizio kritikoa eratuta dago, bai giza zientzien arloan —Eskola Kritikoa—, bai teologian —Teologia Kritikoa eta Teologia Politikoa—. Tradizio horietan egiten diren azterketak oso sendoak dira, eta, neurri batean, unibertsaltasun-nahia erakusten dute. Mardones tradizio horretakoa izan arren —horrela aitortzen du berak—, beste tradizioetan gertatzen denari adi egonik, arreta eta sentiberatasun berezia erakusten du bere inguruan gertatzen diren disonantziekin. Beraz, gure autorea gotorleku intelektual batean tematu beharrean, mintzatzeko gai da ezberdinak eta kontraesankorrak izan daitezkeen proposamenekin. Sentiberatasun hori fedearekin —historia aldakorrean ikasten ari den fede sakonarekin— lotuta dago. Espainiar teologoak berak aitortzen duen bezala —Vatikanoko II. Kontzilioa aipatuz, *Gaudium et Spes*-eko 4. zenbakia, hain zuzen—, une orotan bilatzen du aldien ezaugarriei adi egotea eta ebanjelioaren argitan in-

terpretatzea. Ebanjelioa ez zaio tradizio jakin bati lotzen, nahiz eta tradizio hori oso iradokitzailea izan. Mardonesek erakusten du arauak —garai bateko pentsamoldeak eta zerumuga— apurtzen dituzten korronteak —argudio sakonak aurkezten dituztela, behinik behin— kontuan izatea eta horiekin mintzatzea aukera izan daitekeela kristau fedea galbahetzeko eta fede hori sakontzeko. Postmodernitateko pentsalariak garaiko arauak apurtu nahi dituzte, eta pentsamolde alternatiboetan lan egin nahi dute; bide horretatik, probokatzailerik direlarik, beren-beregi oldartzea bilatzen dute. Mardones ez da mehatxatuta sentitzen testuinguru horretan, estimulatuta baino. Beraz, bere tradizioaren gotorlekutik kanpo gertatzen denarekiko sentiberatasun aparta erakusten du gure autoreak, baina sentiberatasun horri heltzeak arriskuei eustea dakar nahitaez. Horren kontzientzia nabarmena duelarik, Mardones prest dago sentiberatasunaren prezioa ordaintzeko eta, horrenbestez, arriskuak jasateko.

Sentiberatasunarekin batera Mardonesen zintzotasuna aipatu dugu goian. Sentiberatasunak esaten dio gure autoreari bere tradiziotik kanpo zerbait interesgarri gertatzen ari dela, mugitzen ari dela eta, ondorioz, postmodernitateak dakarren pentsamolde berriarekin mintzatu beharra dagoela. Hala ere, nahia eta intentzio ona gauza bat da, eta beste gauza bat, ahalmena. Korronte berriarekin hitz egitean, Mardonesek hitz politekin eta kontzeptu abstraktuekin bere ezintasuna mozorrotu beharrean, ez du inolako arazorik bere ezjakintasuna aitortzeko. Baina ezintasun horrek, gure autoreak etsi beharrean, elkarrizketa-nahia kitzikatzen du.

Erronka handia izan arren, Mardonesek ez ditu bere erreferentziak galtzen. Postmodernitatearekin ehuntzen duen elkarrizketan, zenbait planteamenduk liluratzen badute ere, distantzia kritikoa mantentzeko gai da. Kritika hori nondik egiten duen ere badaki gure autoreak, bere sustraiei ez baitie uko egiten. Hori dela eta, bere zalantzak eta susmoak aurkeztuz, elkarrizketan oso zorrotza eta kritikoa izan ohi da.

Kritika zorrotz horrek ez du zurruntasunik adierazten. Mardones prest dago ikasteko, eta, azken batean, postmodernitatean, kritikak kritika, aukera bat ikusten du. Garai berrietan gaudelako kontzientzia duelarik, gure teologoak argi dauka bideak ez daudela eginda, eta, ondorioz, ikasketa berriak egitera deituta dagoela gure garaietako fededuna. Ikasketa horiek jarrera malguz egin daitezke soilik; hain zuzen ere, jarrera malgu horretan saiatzten da Mardones behin eta berriro.

Elkarrizketarako jarrera

Sentiberatasuna, zintzotasuna, zorrotzasun kritikoa eta malgutasuna elkarrizketarako jarrera interesgarriak dira, Mardonesek beren-beregi lantzen dituenak postmodernitatearekin hitz egitean. Baina elkarrizketaren edukia teologikoa da, fedea bera ukitzen duen elkarrizketa da, alegia. Ukituta geratzen den fede-gaietako bat Jainkoaren irudia da, postmodernitateak irudien kritika zorrotza dakarren neurrian. Ildo horretatik, teologiaren bide negatiboa sakontzen da eta Jainkoa zer ez den zehazten da. Dena den, zerbait baieztatu beharra dagoenez, eta behar horri jarraituz, Mardonesek uste du postmodernitateak zerbait positiboa esaten lagun dezakeela. Bide horretatik doa, hain zuzen ere, sublimeen esperientzia pobreen Jainkoarekin lotzen duenean.

Gure ustez, bizipen kristaua gaurko kulturaren —eta edozein kulturatan— txertatzeko, Mardonesen intuiziorik handienetako bat hementxe kokatzen da: pobreen Jainkoa. Postmodernitatearen gogoeten harian, sublimearen estetikarekin lotzen du Mardonesek pobreen Jainkoa, eta lotura horretatik bi ondorio ateratzen ditu: bateko, Jainko paradoxikoa; besteko, Jainko eskuraezina. Azken-azkenean, bi ondorio horiek oso lotuta daude. Labur-labur iruzkinduko ditugu ondorio bi horiek.

Alde batetik, pobreen Jainkoa paradoxikoa¹⁰ da. Vattimok egindako proposamenaren oihartzuna jasoz¹¹, azpian dagoen irudia eta bizipena gupida da: Jainkoa gupida hutsa da. Gu-

pida delarik, Jainkoaren nahia guztien salbazioa da, salbazio unibertstala. Unibertstaltasun hori behe-behetik hasi eta hedatzen da, hots, gizartean azkenean daudenengandik. Benetako unibertstaltasunak behe-behean dauden gaixo, jipoitu, pobre eta baztertu guztiei heltzen ez badie, unibertstaltasun hori hutsaren hurrengoa da, iruzurra besterik ez. Baina, zentzu horretan, Jainkoa gupida dela aitortzen badugu, Jainko hori gure arazoimenari modu paradoxikoan agertzen zaio. Ahalguztiduna dela aitortzen dena, «ahalgabeduna» da; aberastasun guztia dena, pobrezia gorria da; errealtaterik erakargarriena, aldi berean, arbuia garriena bihurtzen da; zoriontasuna eta sufrimendua ez dira kontrajartzen; presentzia dena absentsia bilakatzen da. Gizateriaren historiaren esparruan, misterio horren bizipena zoriontasunaren eta minaren bizipena da aldi berean; beraz, nahitaez, bizipen paradoxikoa.

Pobreen Jainkoa, beste aldetik, eskuraezina da, ez dauka arau finkorik. Goiko paragrafoan aipatutako paradoxak kontuan izanik, pobreen Jainkoa absentsian kokatuta dago, injustiziaren arabera mugitzen da: esplotazioa eta sufrimendua non, pobreen Jainkoa han. Eta Jainko horren bila dabilenak prest egon behar du lekuz eta formaz aldatzeko, zeren eta misterio sublimearen estetika ezkutuan islatzen den presentzia eskuraezina baita. Testuinguru horretan, jarrera estetikoak ez du esan nahi konpromiso falta, ezta hurrik eman ere; hori dela eta, estetika horrek eskatzen du zuzentasunaren aldeko borrokan parte hartzea eta bitarteko historikoak ipintzea. Kristau Jainkoaren bila dabilenak jakin badaki borroka horretan gurutzearen bizipena agertzen dela, behin eta berriro: Jainkoaren absentsia, Jainko eskuraezina.

Esandakoak esanda, Mardonesentzat argi dago postmodernisten jarrera kritikoa aukera bat izan daitekeela kristautasunarentzat: Jainkoaren irudia garbitzeko aukera. Bestaldetik, garbitze-prozesu hori guztiz lotuta dago profetek egiten zuten idolo-kritikarekin. Jainkoa ez da idolo bat, eta, Jainkoaren irudi bat egiten dugunean —bai irudi fisikoa, bai

kontzeptuala—, idoloa eraikitzeke atea zabaltzen dugu. Fede kristaua garbitzeko behar hori agertzen da bai gizabana-koaren eremuan, bai instituzioaren eremuan.

Gogoeta iradokitzailea da, eta Mardonesek ateratzen dituen ondorio teologikoak kontuan hartzekoak. Baina postmodernitatearen erregistroan kokatuta, gogoeta hori hitz-jokoan ez ote den geratzen galde diezaiokegu geure buruari. Zein da postmodernitatearen leku soziala? Non eta nondik pentsatzen ari dira postmodernitateko ordezkariak? Estetikari dagokionez, pentsamendua eta planteamendua polita da, baina susmatzen dugu pobreak ez direla postmodernistak. Ariketa intelektualaz harago, gogoeta horren balioa praxian erakutsi beharko litzateke. Postmodernitatean baieztatzen den bezala eta Mardonesek azpimarratzen duen bezala, fedearen esperientzia bat bada eta esperientzia hori Jainko hustuarekin, maitasunezko Jainko indargabekoarekin lotuta badago, postmodernistak prest ote daude euren europar bizitza burgesari uko egiteko eta Somalian kokatuta nekez bizirauten duen gizadiarekin bat egiteko? Diskurtso hori sinesgarriagoa izango litzateke.

Postmodernitateak egiten dituen planteamenduen ingurumarian, Mardonesek aukera bat ikusten du fede garbiago bat bizitzeko. Jarrera optimista horren aurrean azken hiru iruzkin. Lehenik, sentiberatasun hori kristautasunean presente egon da betidanik; postmodernitateak, beharbada, hori birgogoratzeko balio dezake, baina lur berriaren aurkikuntzarik ez dago planteamendu horretan. Bigarrenik, postmodernitatearen ekarpena sentiberatasun hori bizitzeko moduan egon liteke; baina susmatzen dugu postmodernisten bizimoduan ez dagoela bizitza burgesetik kanpoko proposamen sinesgarririk. Hirugarrenik, postmodernitateak jasotzen den kritika ulertzen den arabera, zauri etikoa sarkontzeko arriskua dago; beraz, fedearen ondorio etikoak ateratzen dira pobreekin identifikatuz, baina horrek ez dakar berez fedearen esperientzia; ildo horretatik, lehenago ere aipatutako *zelotismoaren* joera berriro agertzen zaigu.

Esperientziaren inguruan

Postmodernitateak biziki balioesten du esperientzia, gizaki bakoitzak egiten duen bizipena, eta nabarmentze hori ego-kia iruditzen zaio gure teologoari, kristautasuna berrindartzeko eta berpizteko ikuspuntu iradokitzailea den heinean. Oro har, Mardonesek erakusten duen optimismoarekin bat egiten dugu puntu honetan; azken batean, fedea ez baitator jardun razionaletik, pertsonarentzat guztiz esanguratsua den bizipen batetik baino. Bizipen hori galduko balitz, kristautasunaren antolamendua eta teologia geratuko lirateke; baina, azken batean, intxaurraren eskola baino ez lirateke izango: tradizio lehortua. Gure oinarrizko adostasuna erakutsi ondoren, zenbait iruzkin egin behar direla uste dugu.

Beste gai bati buruz esan dugunak hemen ere balio du: ekarpen hori ez da berria, eta bere iturburu nagusia ez dago postmodernitatean, nahiz eta korronte horrek berebiziko garrantzia eman esperientziari. Ildo horretatik, postmodernitatearen meritua balio hori gogoraraztean egon liteke.

Merituak meritu, esperientziaren balioa aldebakarrean edo erdi absolututzat hartzen denean, zenbait arrisku agertzen dira, eta horiek kontuan izatea komenigarria izango litzateke. Lerro artean, Mardonesek arrisku horietako batzuk aipatzen ditu; hala nola: subjektibismo hutsean geratzea, indibidualismoa bultzatzea, kontsumismoari joko egitea, historiaren biktimengandik alde egitea... Modu sistematikoan aurkeztuta ez badaude ere, idazkietan behin eta berriro agertzen dira kritika eta oharpen horiek. Kritikak kritika, planteamendu inportante eta, aldi berean, oso arriskutsu baten aurrean gaudenez, interesgarria izango litzateke beste pauso bat ematea: kritikarekin batera, balioak integratzeko bideren bat iradokitzea.

Balio horretan fedearen pertsonalizazioa dago jokoan. Ar-gi dago gaur egun fedea pertsonalizatzeko baldintzak aldatu direla, eta ez gutxi; gizabanakoarentzat fedea bereganatzea eta barneratzea ahalbidetzen duen esperientziak pertsonala eta

bizia izan behar du. Arriskuak seinalatzeaz gain, oso aproposa izango litzateke zehaztea zer elementu kontuan izan behariko genituzkeen. Ildo horretatik, bi alde ikusten ditugu.

Batetik, gizabanakoaren eta komunitatearen artean dagoen tentsioa. Komunitaterik gabe ez dago kristautasunik, ez zentzu diakronikoan —guri ez zitzaigukeen helduko—, ez zentzu sinkronikoan —fedea senidetasun-harremanean bizitzen da—. Komunitatearen eta gizabanakoaren artean subjektibitate-objektibitate jokoa agertzen da; esperientziaren garrantzia aipatzean, interesgarria izan liteke kontuan izatea joko horrek ematen dituen ahalbideak eta aurkezten dituen zailtasunak.

Bestetik, kristautasuna tradizio baten —batzuen— barnean heldzen zaigu. Tradizioak esperientzia ahalbidetzen du, baina tradizioa bera ez da esperientzia. Gauza biak nola giltzartzen diren erakustea argigarria izan liteke; argitasun hori are garrantzitsuagoa da gizartea anitza denean.

Antropologia

Mardonesek ondo jasotzen duen bezala, postmodernitateak krisi antropologikoa dakar, subjektua guztiz ahulduta geratzen den neurrian. Gure teologoarentzat, kezka da pertsonaren duintasuna nola salbatu daitekeen postmodernitatearen planteamenduan. Beste aldetik, pentsamendu ahula oso interesgarria da idoloak identifikatzeko eta aniztasuna errespetatzeko. Nola uztartu antropologia sendo eta oinarrizko izatea eta, aldi berean, unean unekoa bizitzea eta gizakiari buruzko ikuspuntu ezberdinak errespetatzea? Sintesia ez da erraza, eta sintesi hori egiteko biderik ez du iradokitzen Mardonesek. Beharbada, puntu horretan gure autoren eskaintzen diguna, sintesi teoriko bat osatu beharrean, bere bizitzaren beraren lekukotasuna izan liteke: bere bizitzaren bilaketak eta ibilaldiak erakusten dute posible dela.

Antropologiaren gogoetan gertatzen dena etikaren gogoean ere islatzen da. Postmodernitateak planteatzen duen eti-

kak zalantza asko sorrarazten ditu, gure teologoak ondo atzematen duenez; baina modernitateak egiten duen planteamendu etikoak ere kritika asko jasotzen ditu. Nondik doa bidea? Bestaldetik, etikaren eta erlijioaren artean ez dago inolako loturarik? Erlijioari buruz eta etikari buruz postmodernitateak egiten duen planteamenduak ez al du eskaintzen inolako argitasunik, planteamenduaren ifrentzuan bada ere, etikaren eta erlijioaren arteko harremanez birpentsatzeko?

-
1. Ik. Urkulo 2011, 59-90; 2012, 37-66.
 2. José María Mardones (1943-2006) intelektual ezaguna izan da Espainiako pentsalariaren artean, baita mundu akademikoarekin lotuta ez dagoen hainbat jenderen artean ere. Soziologoa eta teologoa zelarrik, garaiko gizarte honetan —aro-aldaketak ezaugarritutako giro kultural honetan— erlijioaren zentzuaz, arrazoimenaz, aldaketaz eta zereginaz hausnartzen espezializatua da. Bere lanak eta hausnarketak, sarri askotan sakonak eta mamitsuak izan arren, ondo ezagunak dira.
 3. Ik. T. Oñatek J.-F. Lyotardi egiten dion elkarrizketa (*Meta* 2, 1987, 119). Aipu hori ondoko liburu honetan agertzen da: Mardones 1988b, 5.
 4. Ik. Vattimo 1986, 10; testu hori aipaturik dator Mardonesen beste testu honetan: Mardones 1988b, 5.
 5. Ezaugarri horiek aurkezterakoan, Mardonesek berak egiten duen sailkapenari jarraitzen diogu; sailkapen hori ondoko lekuetan aurki dezakegu: Mardones 1988b, 10-17; 1988a, 60-78; 2003, 145-149.
 6. Etsipen hori, azken batean, sekularizazio-prozesua da; oraingoan, modernitateko pentsamendua sekularizatzen da (Mardones 1991, 92-93).
 7. Ik. Mardones 1988a, 70. «Elkarrizketa ahul»aren planteamendua Vattimorena da, eta berak azaltzen du, besteak beste, ondorengo artikuluan: «De la ideología a la ética» (*El País*, 1987-01-08, 9. or.).
 8. Mardones 1988a, 92.
 9. *Ibid.*, 112.
 10. Jainkoaz, misterioaz, azken errealitateaz zerbait esaterakoan, paradoxa hitzari garrantzi berezia ematen dio Mardonesek. Jarrera hori oso hurbil dago postmodernitatean sustatzen den ikuspuntutik. Baina tradizio hori askoz ere zabalagoa da, bai kristau tradizioan, bai beste hainbat tradizio erlijiosotan. Besteak beste, hor ditugu Mardonesek aipatzen dituen Buberren hitzak: «Izatearen edukietako baten komunikazio erlijiosoa paradoxa du bere leku aproposa. Baieztapen frogagarria izan beharrean, gizakiaren barneko esparru sakonean ezkututzen denari lotzen zaio. Esparru sakon hori bere barnekoari adi dagoen gizakiarentzat azaltzen da, eta barneko-

tasun horretan ez beste inon esperimentatu behar du gizakiak» (Buber 1984, 42).

Baina, postmodernitateko pentsamendua dela eta, pentsamendu paradoxikoaren mugak zehazteko beharra sentitzen du, nolabait, eta ondoko gogoeta gaineratzen du: «Hizkera teologikoan, paradoxaren erabilera eskatzeak ez dakar berez ez-logikotasuna eta kontrolik gabeko hausnarke-ta postulatzea, Jainkoaren esentzia ezagutezina dela baizik. Hortaz, Jainkoaren esentziari buruzko edozein esapide finitu desegokia da; are desegokiago, esapide hori, alde bakarreko razionaltasunaren neurritz josia izan arren, behin betiko formulatzen jotzen denean» (Mardones 1991, 100).

11. Ik. Vattimo 1992.

Bibliografia

- Buber, M. (1984), *Eclipse de Dios*, Nueva Visión, Buenos Aires.
- Mardones, J.M. (1985), *Sociedad moderna y cristianismo*, DDB, Bilbo, 65-82.
- (1986), «Modernidad y postmodernidad. Un debate sobre la sociedad actual I», *Razón y Fe* 1.056, 204-217.
- (1988a), *Postmodernidad y cristianismo. El desafío del fragmento*, Sal Terrae, Santander.
- (1988b), *El desafío de la postmodernidad al cristianismo*, Sal Terrae, Santander.
- (1988c), «Hacia un cristianismo universal y policéntrico», *Biblia y Fe* 40, 100-117.
- (1989), «El mundo religioso-cultural del cristianismo español actual», *Iglesia Viva* 139, 33-52.
- (1990a), «El reto religioso de la postmodernidad», *Iglesia Viva* 146, 189-205.
- (1990b), «La fe cristiana ante la modernidad y la postmodernidad y la cultura conservadora», in Askoren artean, *Pluralismo sociocultural y fe cristiana*, Mensajero, Bilbo.
- (1991), *Postmodernidad y neoconservadurismo. Reflexiones sobre la fe y la cultura*, Verbo Divino, Lizarra.
- (1999), *Síntomas de un retorno. La religión en el pensamiento actual*, Sal Terrae, Santander.
- (2000), *Para un cristianismo de frontera*, Sal Terrae, Santander.
- (2003), *La vida del símbolo. La dimensión simbólica de la religión*, Sal Terrae, Santander, 145-149.
- Vattimo, G. (1986), *Fin de la modernidad*, Gedisa, Bartzelona.
- (1992), *Creer que se cree*, Paidós, Bartzelona, Buenos Aires, Mexiko.
- Urkulo, I. (2011), «Postmodernitatea, gaurko mundurako filosofia berria», *Jakin* 185, 59-90.
- (2012), «Postmodernitatea euskal narratiban: subjektuaren krisiaz», *Jakin* 189, 37-66.